

Intel·lectuals, cultura, 2

Recordem que activitats o fets que designem com a “art” o “literatura”, “esperit crític”, o fins i tot “pensament” també tenen el sentit que ara tenen només des de finals de segle XVIII, i no per simple coincidència.

L'art, originalment, és el coneixement pràctic –la *tékhnè* dels grecs– que hom necessita, aprèn i aplica per fer sabates, escultures, vestits o pintures, o per curar un malalt, combinar medicines a l'*oficina* de l'apotecari, o defensar un client en un procés: art eren les diverses ocupacions i agrupacions dels *artistes*, és a dir, dels gremis professionals. Però el mateix mot o concepte ha acabat convertint-se en un atribut superior imprecís, d'un indefinible, reductiu i enlairat ordre “estètic” i ontològic (tal pintura, tal música, és art, o no és art, segons qui li aplique un concepte o un altre, i sovint no se sap bé per què...), i en el conjunt de processos i productes que posseeixen aquesta qualitat impalpable (segons el diccionari *Larousse*, “art” és una activitat “espiritual”, per oposició a activitat manual: és a dir, el contrari d'allò que havia significat sempre...). I no deixa de ser un petit misteri de la selecció artificial de les espècies el fet que les “belles arts”, en escoles o en museus amb tal nom, excloguen regularment la música, la poesia o la novel·la, després d'haver exclòs com a simples arts la medicina, la fusteria o l'oratoría judicial. I *literatura* (activitat “intel·lectual” per excel·lència) és un altre neologisme “culte” amb pocs segles de vida, que, en definitiva, deriva de *litterat* o *llettrat*, que originalment volia dir “aquell que sap de lletra”, és a dir, “que practica acceptablement bé la lectura i l'escriptura”. Aquest és el modestíssim origen de paraules tan solemnes, i qui no repasse una miqueta l'evolució semàntica d'aquesta sèrie de mots, és a dir, la història social dels conceptes, pot pensar que són eternals, quan tenen a penes poc més d'un segle o de dos. No sembla, però, que els “intel·lectuals” (?) romans o renaixentistes patiren greus restriccions per no poder parlar d'art, cultura o literatura (amb aquests mots), tal com fan incessantment els nostres contemporanis. De passada: la “cultura”, en sentit modern-contemporani, va associada al poder (el que siga:

Joan Francesc Mira

polític, institucional, acadèmies, classe “alta”...), i “culte” vol dir persona amb capacitat de cultivar-se, de cultivar l'esperit (no el cos...) amb l'exercici de la intel·ligència... Vol dir pertanyent a l'*elit* (elit=electe, selecte, seleccionat): que està per

damunt de la massa, del poble (què en pensaven els membres d'aquella Assemblea d'Intel·lectuals dels anys 70?). I els qui practiquen o posseeixen cultura d'elit, “alta”, són per definició els intel·lectuals? El vocabulari és sospitos, la substància dels mots és mínima...

I tanmateix en parlem, de l'art i de la literatura (i de la *cultura* humana, o de la “cultura contemporània” o la “cultura catalana”!), com si foren substàncies amb realitat ontològica pròpia, no categories mentals més o menys arbitràriament construïdes. Com si foren éssers orgànics i autònoms que viuen, creixen, moren, tenen tendències i gairebé voluntat: parlem de la crisi de la poesia o del teatre, de la *vitalitat* de la literatura, de la *mort* de la novel·la, de les *tendències* de la pintura, dels camins de l'art, o afirmem que la cultura està *malalta* o és vigorosa o saludable o exsangüe. En parlem d'una manera i amb un sentit que un “culte” del Renaixement, en tantes coses tan pròxims a nosaltres, no hauria pogut “encara” entendre de cap manera, i certament no de la nostra manera: per a ell existien les pintures i les escultures, els cànons de bellesa de l'arquitectura en tant que eren model i norma per a la construcció, però “encara” no existia l'art. Existien la gramàtica, la retòrica i la poètica com a entrenament i com a conjunt normatiu, i existien les obres dels autors antics i moderns i els comentaris sobre aquests autors i obres, però no existia la *literatura*. Existien els teòlegs, els filòsofs, els juristes, els astrònoms, els matemàtics (existien Montaigne, Descartes, Pascal, o Bacon o Hobbes, o Gracián...), però no existien els “intel·lectuals”. I no fa l'efecte que llavors ho trobaren a faltar. La pregunta és: per què els hem “inventat” o “descobert” *nosaltres*, fa poc més d'un segle? Pregunta assassina: hem “creat” una categoria buida, i per tant de contingut inexistent...? La resposta, a gust del consumidor.

“I tanmateix en parlem, de l'art i de la literatura (i de la cultura humana, o de la ‘cultura contemporània’ o la ‘cultura catalana’!), com si foren substàncies amb realitat ontològica pròpia, no categories mentals més o menys arbitràriament construïdes. Com si foren éssers orgànics i autònoms que viuen, creixen, moren, tenen tendències i gairebé voluntat”